

Թ. ԶԻԼԱՎԱՆ

Բարբառ Սանդուխ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ «ԶԿԿՆԻԳՎ»-Ի

891.99

Զ-58

891.99
2-58

Խ. ԶԻՆԱՎԱԾՆ

12 MAR 2011

uy

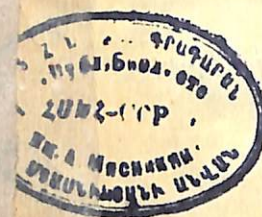
ԲԱՏՐԱԿ ՍԱՄՈՒԼ

Նկարները նկարիչ

ԱՐՈՒՏՉՅԱՆԻ

3971

1008
38451

ԶԱԿԿՆԻԿԱ
1929

ЯМ С

Джилаван
«Батрак Самуил»
ЗАКНИГА

Տպարան «Զարյա Վոստոկա»-ի. Պատվեր № 1749, Գրավիր № 1737,

Տիրած 5000.

ՄՈՒՅՏԱՐԻ, ՎՈՏԴ ՎԵՐ ԿԱԼ, ՉՈՒՍՏ ԱՐԻ

Բարդի գյուղում կոոպերատիվ բացվեց չբացվեց թյունու գործը վատ գնաց: Ժողովուրդն յերեսը թյունուց միանգամայն շուռ տվեց և թյունու բերանը բաց մնաց:

Թյունին, փոր միջանասակ, լղար, յերկար գլխով ու սուր քթով մի մարդ էր, մոտ 30 տարեկան, իր խանութի դռանը տխուր նստած՝ սպասում է մուշտարու, բայց մուշտարին այլ ևս վրոտ չի դնում նրա խանութը. նա ճամբան թեքելով գնում է դեպի նոր բացված կոոպերատիվը, իսկ թյունին հուսահատ շարժում է գլուխը:

— Սրա, Մակուչի թոռ, — ձայն է տալիս թյունին դառնացած, — արա, դու յեւա դեռ արի ե, ինչ ևս հեռու փախչում:

Մակուչի թոռն անսրոշ քայլերով մոտենում է նրան:

— Ի՜նչ կա, թյունի:

— Բն, մի բարով ել չկան:

— Բարի հաջողում:

— Այ անհատ բարի՜ն, մի անի տեսնեմ, մի արի, խանութս քեզ փեշքաշ, ետ ուր բարի...

— Կոոպերատիվն եմ գնում, Թյունի ջան:

— Կոոպերատիվ, հա կոոպերատիվ, դուք ել շինեցիք նախշ ու նիգյար, ապա տեսնեմ, ի՞նչ կա այնտեղ:

— Ասում են, միթամ լավ գերանդի ա յեկել, գնում եմ աչք ածեմ,—պատասխանեց նա ծոծրակը քորելով:

— Այ Մակուչի թոռ, յես վաճառական մարդ եմ, ինձ կոոպերատիվին թայ մի անի, գերանդի յես ուզում, արի լավերի լավը տամ: Յեվ Թյունին նրա թևից քաշելով տանում է ներս, ցույց է տալիս մի քանի գերանդի, մեկ-մեկ վերցնում կոթից, զընգացնում և մոտեցնում նրա ականջին:

— Արս, գերանդի յեմ ասում ե, հալբաթ կոոպերատիվն ես տեսակ ապրանք ունի, դու սրա ժանդին մտիկ մի տուր, համ ել քեզ ապառիկ կտամ, դե, վաճառականի խասյաթն աստոծ կարի, գիտես ելի, ժողովրդի համար մեռած եմ,—ասաց Թյունին և աջ ձեռով թվիթիպացնելով նրա կոնակն ավելացրեց,—դոչադ կաց, կանգնած եմ թիկունքիդ:

Մակուչի թոռը ժանգոտած գերանդիների գլխին—պոչին նայելուց ու ձեռքում շուռ ու ման անելուց հետո, դուրս յեկավ խանութից, խոստանալով հարկավոր գեպքում նրանից գնել:

Թյունին դարձյալ ընկղմվեց թմրության մեջ, բայց մի առժամանակ հետո նկատելով Սարոյին՝ ձայն տվեց, աջ ձեռքն ողում տատանելով.

— Սարո՛, Սարո՛...

— Հե՛յ,—պատասխանեց Սարոն:

— Մի գեսն արի՛, դեսը:

— Այտա, հանդը խրակվեց ու խանձվեց, դու ել ասում ես դեսն արի՛... բարկությամբ պատասխանեց Սարոն և շտապեց իր գործին, գերանդին ուսին դրած:

Թյունու աստղը խավարել էր. վոչ վոք չեր հետաքրքրվում նրանով, կարծես նա այլևս գոյություն չուներ այդ գյուղի համար և նա ընկավ մտքի հետեից: Յերբեմն ել իր խանութի յետևի կողմով գնում էր ճնշյապաշարենց հասարի տակից կուցած, թագուն հայում կոոպերատիվին. ի՞նչ խալիս կար, բոլորն այնտեղ էր:

— Այ Թյունի, տունդ քանդվի վայ Թյունի, տես, ժողովուրդը վոնց ա ձագ տված ճան-

ճի նման նի տալի կոտակերատիվը, մի տես, են բերադի իմ մուշտարիքն են. Չախմախենց Գրիգորը, Կոնգրեսի Բեգլարը... ինքն իրեն խոսում եր Թյունին ու գլխին վեր տալիս:

Հունձի ժամանակն եր. նրանցից վորը գերանդի յե առնում, վորը սրոց, վորն ել ուրիշ բան: Հապա Փորսողենց Արտաշը. բարձրահասակ, բեշմետր հագին, դադգահի այն կողմը սարի պես դռը դեմ տված ու փեշերը գոտուն խրած՝ ապրանք ե բաց թողնում: Նա մի ժամանակ ուզում եր Թյունու քրոջը, բայց Թյունին դուրս վնդեց նրան իր շեմքից, վորովհետև նա բարի համբավ չեր հանել: Իսկ հիմա տես, ինչ մարդ ե դարձել:

Դա չլինի, կոտակերատիվը շունչը կտա, — մտածեց Թյունին և գլուխը կախ, քոռ ու փռման յետ դարձավ իր խանութը:

Իր խանութի առաջ, ցեխոտ շրջապատում դեռ կանգուն ե մնացել մի մետրաչափ բարձրությամբ հաստ ծառի կոճղ: Թյունին իր սրածայր գդակով ըստ սովորականի բարձրացավ ու նրստեց այդ կոճղի վրա ծալապատիկ, աջ ձեռքը դրեց ականջին, դարձավ մինարե մի անապատում ու կանչեց զիլ ձայնով, առանձնապես շեշտելով առաջի վանկը.

— Մուշտարի, փող վեր կալ, չոլստ արի:

Մուշտարին չեկավ, սակայն կոտակերատիվի մոտ հավաքված գյուղացիներից մեկը՝ Մկրտում ապին ասաց.

— Տղե՛րք, բան բրաուրդ անում եք:
— Ի՞նչը, ապի:

— Հըե Թյունին խալիսի կաշին մաշկեց, հիմա ել մուշտարի ա ղի տալիս, համա զուր բանա:

Կոոպերատիվը վորպես մի լիքը փեթակ կանգնած ե գյուղամիջում ճակատը բաց, վորտեղ գյուղացիները ժրաջան մեղուների նման խոնված են նրա շուրջը՝ ու վորը ներս ե մըտնում, կամ վորը դուրս ե գալիս:

Կյանքը յեռում ե այնտեղ:

Այն ինչ Թյունին հորանջում ե, ճըլըմկոտալով ձգվում ե անգործությունից հոգնած: Միապաղաղ ու թմրած աչքերով, անորոշաբար նայելով իր դատարկ շրջապատը, քունը գլխին՝ նա հուսահատ և ամելի նվաղ ձայնով կրկնում ե.

— Մուշտարի, վորտեղ վեր կալ, չուստ անի:

Բայց իզուր բան ե... մուշտարին չկա:

II

ԴՈՒՆԱԶ ԸՆԿԱԾ ՂՈՒՋՂՈՒՆՆԵՐ

Մի առավոտ ել ժողովուրդը վեր կացավ, լինչ տեսավ. Թյունին չկա: Դեռ Թյունի, դեռ Թյունի, գյուղը տակն ու վրա արին, չկա ու չկա: Շատերն ասում եյին, թե Թյունին քարիցն ընկավ, բա ջամբաքն լինչ յեղավ. մի քանիսն ել, թե անտառում գլխանոնց փայ դառավ. վրմանք ել, թե գլուխն առավ, փախավ Դուրստան:

Թյունին կորավ. կոոպերատիվը կրկնապատիկ ծաղկեց. սակայն կարծես թե գյուղը կորցրել եր մի կարևոր բան. չեր լավում Թյունուռ ծանոթ կանչը: Բացի գրանից սաստիկ զգացվում եր և այն հանգամանքը, վոր գյուղում չկա այլևս վոչ մի արագախոս, միայն Թյունին եր, նա ել կորավ. մինչև մուշտարին մի անգամ կհորանջեր, Թյունին քոքած մեքենայի նման կը դուռար և ապրանքն արդեն ծախված եր:

Մի որ ել տեւան Թյունին գյուղումն ե, գարմացան. բանից դուրս յեկալ, վոր նա դնացել եր այլ քաղաքներ բախտ վորոնելու, սակայն ամեն տեղ ել նույն կարգերը գտնելով՝ վերադարձել եր քոռ ու փոշման:

— Արա Թյունի, ելի լիւրնկար, — ծիծաղելով զիմում եյին գյուղացիք նրան պատահելիս:

Այլից մղգսի Ակոբին առած, ձախից՝ քյաբաբէի Սողոմին, Թյունին շրջում եր գյուղում գլուխը քաշ գցած և միանգամայն հուսախաբ:

Մղգսի Ակոբը հետևում ե սգվորի նման գլխիկոր, լուռ և սապատը մասամբ դուրս ցցված. նա սաստիկ յերկար բոյ ունի, իսկ քիթն անհամեմատ ավելի մեծ ե, քան նրա յերկար բոյը կպահանջեր: Նա նմանվում եր ձորի ծերպին կախ ընկած մի հսկա ժայռի, վորը միայն մեկ

մահանի յե բանդ, անասելի գոռում-գոչունով ցած գահավիժվելու: Նա շրջում ե լուռ, իմաստունի համեստությամբ և մեծ մասամբ անսպասուխան ե թողնում իր խոսակիցների հարցականն: Թյունու ձախ կողմից քայլում ե կարճահասակ քյաբաբէի Սողոմը՝ վրան յերկար վերարկու, վորի ձախ թևն ամառ-ձմեռ միշտ հա-

գած ունի, իսկ աջը վերարկուի տակ: Նա ժամանակին ճաշարան եր պահում, վորտեղ մարդիկ եր հարբեցնում: Իսկ այժմ իր յերկար գլուխը աչքերը գցած, աջ ձեռքի ձեռնափայտը մեկնած դեպի կոռպերատիվն, ինչ վոր բան ե փնթփնթում:

Մի խամ մարդ ել կկարծեր, թե զրանք կնճռոտ հարցեր են վճռում, գյուղի բախտն են վորոշում, և իսկապես կար ժամանակ, վոր այդպես եր: Իսկ այժմ Թյունին հուշան ամեն բանից կտրած, ապավինել ե իր միակ կարեկիցներին, խնդրելով մի աջակցություն, մի խորհուրդ:

— Ի՞նչ խորհուրդ այ խելքի պակաս, տեղն ե, թող աչքդ հանի, թող, — ասաց քյաբաբէի Սողոմը, դեռևս իր ձեռնափայտն յերկարացրած պահելով դեպի կոռպերատիվը:

Մղգսի Ակոբը լուռ եր:

— Ախր ինչո՞ւ, ա՛յ Սողոմ, ինչո՞ւ... սրբա-
նեղությամբ հարցրեց Թյունին՝ իր խղճահարված
հայացքը դարձնելով մեկ դեպի Սողոմը, մեկ գեպի
մղդսի Ակոբը, կարծես պաշտպանություն լինե-
ր հայցելիս:

Այդ բոլեյին գյուղի հորթարած բատրակ
Սամուլը, մի կիսամերկ յերիտասարդ, սըընթած
սլացավ նրանց առաջով, մահակն ուսին դրած:

— Ի՞նչ էյիր մտածում, յերբ այս տկլորը
կարմիր բայդաղը ձեռքին վազում եր ձորն ի
վեր, — ճչաց քյաբաբէի Սողոմն իր աջ բուռնցքը
կատաղությամբ ցցելով նրա քթի առաջ:

— Դրա ձեռին կարմիր բայդաղ չի յեղել, —
պատասխանեց Թյունին դրականորեն:

— Դա չլինի, դրա յեղբայրը լինի, հորյեղ-
բոր տղան լինի, կամ թե վերջապես մի ուրիշ
տկլոր լինի, դա ինձ համար միենուլն ե. ի՞նչ
էյիր մտածում այն ժամանակ, ի՞նչ... հիմա յես
խորհուրդ հարցնում, հ՞ը...

Մղդսի Ակոբը կարծես քնից հանկարծ
սթափված, ժտեցրեց իր քիթը Թյունու ախան-
ջին ու արհամարհական հարցականով նույնպես
ճչաց.

— Հ՞ը...

Այսպես, պարապ մնացած նախկին ջոջերի
խումբը գյուղի ցեխոտ և ծուռ ու մուռ փո-

ղոցներում շրջելով, դարդերը քամուն եր տա-
լիս: Սակայն հանկարծ Թյունին անսպասելի կեր-
պով կանգ առավ, ճպճական աչքերի աղաչական հա-
յացքը խոնարհաբար ուղղեց դեպի Սողոմը և
արտասանեց.

— Վայ թե մտնեմ կոռպերատիվ:

Սողոմը պատասխանի փոխարեն միայն հայ-
հոյեց, իսկ մղդսին խեթ-խեթ նայեց նրան:

Այդ միջոցին
նույն հորթարած
Սամուլը քրանքա-
կոխ հետ եր վազում.
Նա կորցրել եր հոր-
թը և գլուխը կորց-
րած՝ վազելով նրանց
մոտից, տը ե խ ո վ
վոտը խփեց ցեխին
տափակ և ցեխի մի
մեծ ցալքուն տվեց
քյաբաբէու դնչով:

— Ավանակ, — գոչեց քյաբաբէին:

Բատրակ Սամուլը վազելով բարձրացավ մի
կտուր, վորպես անվտանգ տեղ և գոռաց.

— Դուլաջ ընկած ղուզղուններ, դուլաջ ըն-
կած ղուզղուններ...

— Տղերք, յանի բան բրաուերդ անում ե՞ք, — անսպասելի կերպով հարցրեց մզկաթի Ակոբը, քթածակերից ողն արագութեամբ ներս քաշելով:

— Ի՞նչը:

— Այդ լակոտ Սամուլը մեզ ե ասում, դուլաջ ընկած զուգդուններ, բա դուք զլխի չե՞ք ընկնում, — պատասխանեց ինքն իրեն, խիստ շարժելով գեմքի իմաստութեան ջղերը:

Ձոջերը մի բույս միմյանց յերես նայեցին:

— Ե՛րի հա՛... այ թե բանը ուր ե հասել, — ասաց քյաբաբչի Սողոմը, աջ ցուցամասը մոտեցնելով ձախտին, բա եդ շանը մի լավ ուշունց չտամ, — ավելացրեց նա՝ զայրացած նայելով ներքեից վերև մզկաթի Ակոբին, աջ ձեռի բռունցքը սաստիկ սեղմելով և թափահարելով իր յերկար վերարկուի տակ:

— Քաշվենք, քաշվենք այստեղից, — ասաց մզկաթին սրտնեղութեամբ, աջ ձեռի թաթը համապատասխանորեն շարժելով, և խուսքը նահանջեց թյունու դարդին դարման չարած:

— Դուլաջ ընկած զուգդուններ, — դեռ լսվում ե նրանց հետևից:

Բատրակն իր վրեժն առավ:

ԹՅՈՒՆԻ, ԸԱԲԱՐ ՅԵՍ ԲԵՐԵՆԼ...

— Կարելի՞ յե, ընկեր վարիչ:

— Համեցե՞ք, — ձայն տվեց վարիչը ներսից:

Կոռպերատիվի գրասենյակի մի փեղկանի անագին դուռը բացվեց ականջ ծակող ճռուցով և մեկը կարտուզող գլխին թեք դրած, ներս մտնելով ասաց.

— Բարյանվ:

— Բ՛արե, պատասխանեց վարիչն, աչքը թղթից չհեռացնելով:

— Լսել եմ, ձեզ ծառայող ե հարկավոր:

— Այո, հարկավոր ե, — ասաց վարիչը, գլուխը չբարձրացնելով:

— Վորքան ե ոռճիկը:

— Քսան ուրբի:

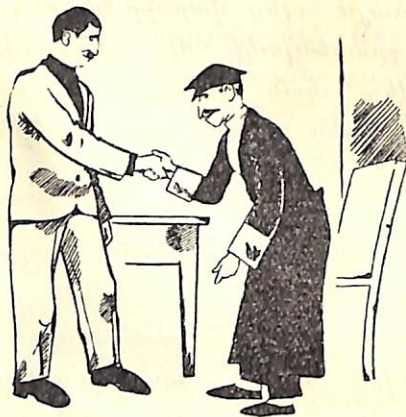
— Բայց չե՞ վոր մենք «սպեց ենք»:

— Ո՛ր, դուք «սպեց եք», — բացականչեց վարիչը, գլուխն ականածութեամբ բարձրացնելով դեպի նա. — Բայց կարծեմ դուք թյունին եք:

— Այո, իսկական թյունին յես եմ:

— Այդ դեպքում՝ ձեր ուճիկն է ութսուն ուրբի, — ասաց վարիչը և հրավիրեց նրան նրստելու, — ձեր տունը շինվի, դե շուտ ասեյիք ե՛հ... ախր յես ել զարմացա, թե այս ո՞վ եր, վոր գրաբար բարև տվեց:

— Գործն այնպես տանեմ, վոր աշխարհը զարմանա. յես թյունին եմ, նախկին վաճառական և այժմ վորոշել եմ ժողովրդին ծառայել:

Վարիչն զգացված կանգնեց տեղից և նրա ձեռքը բռնելով՝ խորին շնորհակալություն հայտնեց, վոր նա ժողովրդի շահը բարձր է դասում սեփականից:

— Ընկեր վարիչ, թե դուք նոր եք ճանաչում, մենք դրա կաշին դաբախանից դիտենք, իզուր եք դրան վատահում այդ պաշտոնը, — ասացին կոոպերատիվի վարչության անդամներին մի քանիսը, սակայն վարիչը նրանց ապացուցեց, վոր մասնագետները շատ են կարևոր կոոպերատիվի համար:

Ժողովուրդը ծեփ եր տվել կոոպերատիվը, յերբ թյունին անցավ դազգահի աջն կողմը: Մարդիկ նրան այնտեղ տեսնելով՝ ապուշ կտրեցին, — ախր, թե այս թյունին ա, վոր ժողովուրդը սրանից փախչում ա ինչպես սատանայից, բա այդ վճնց մտավ այստեղ:

— Այտա, վայ թե սա հրաշք ա, — ասում էին նրանք միմյանց և աչքերը տրորելով կրկին բացում ու հորանջելով նայում էին զարմացած:

— Թյունի, մի մուշտարին դի տու, թյունի:

— Դե լավ-լավ, դուք ել ժամանակ գտաք մասխարա քցելու, — ասում եր թյունին ու ընդարձակ կոոպերատիվի մեջ դես վազում, դեն վազում, իբր թե տեսեք, տեսեք հայտնի «սպեց եմ»:

Յերեկոյան, յերբ կոոպերատիվը փակեցին, Փորսոդենց Արտաշը մոտեցավ թյունուն և ասաց.

— Թյունի...

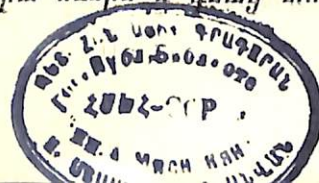
— Համմե:

— Այժմ ընկեր թյունի, այնպես չե՛:

— Իրավունք ունես:

— Մենք քեզ չհասանք, համա դո՛ւ մեզ հասար:

— Եդ մինը ճիշտ ասիր, — ասաց թյունին, խփելով նրա ուսին և գնաց տուն:

Յերբ Թյունին տուն հասավ, գրպանից հանեց մի քանի կտոր շաքար և դրեց սեղանի վրա։ Նրա մայրն ուրախացած վրա պրծավ և շաքարի

կտորները ձեռքի մեջ շուռ ու ման անելուց և հրճվելուց հետո՝ գնաց թեյ դնի, իսկ Թյունու բույր սրիորդ Մանուշակն արտասանեց՝ ծոր տալով և պեղացած աչքը շաքարից չհեռացնելով։

— Թյունի, շաքար ես բերել...

— Գրպանս շատ է փոքր, գրպանս, հիմա ել դարձս եղ դարձավ, — ասաց Թյունին մտահոգված ու դունչը մոտեցնելով պատին քաշած փոքրիկ հայելուն գոչեց։

— Այ թե կարտուզով մեյմունի նման եմ, Մանուշակ, այնպես չէ։

— Իհարկե մեյմունի յես նման, պատասխանեց Մանուշակը, դրականորեն թափահարելով գլուխը։

— Իսկ իմ բուխարու գգակով։

— Քո գգակով, ի՞նչ կասեմ, աղա՛յ յես։

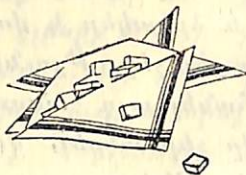
— Բա վոր գգակը քեզի՞ յեմ գնում։

— Քեզի գրած՝ քեթխուզն յես, համա սփսս, վոր քիթի շատ ա սուր։

— Կարտուզին ել սուր քիթ ա ուզում, եղ լավ ա, իսկական ընկեր եմ դառել։ Եհ, ի՞նչ ասենք, վոր արտաքուստ մեյմունի յեմ նման, բա վոր ներսս մաքուր ա։

— Մեյմունն ել ա մարդ, Թյունի ջան, — ասաց նա՛նը թեյը բերելով, — դու դրա համար դարդ մի՛ անի. գրպաններդ բեր շինեմ։

Թյունին ապուշ կտրած, մի ըոպե նայեց նա՛նի միապաղաղ յերեսին և կարծես համոզվելով նրա ասածներին, հանեց գլխարկը և քարշ անելով հայելուց, նստեց թեյի։

ԲԱՐԵԿԱՄԱՅԱՆ – ԲԱՐԵԲԱՐԱՅԱՆ

Փորսողենց Արտաշը շատ վաղուց էր աչքադրել թյունու քրոջ Մանուշակին: Շատ անգամ էր այդ առթիվ խոսք բաց արել, մարդիկ մեջ գցել, սակայն թյունու մտքով յերբեք չէր անցել Մանուշակին տալ նրան. վնջ թե նրա համար, վոր նա Մանուշակին արժանիքով բարձր էր դասում, այլ վոր ինքն իրեն բարձր էր համարում հասարակական գիրքով: Բացի դրանից, Փորսողենց Արտաշը գյուղում աչքի յեր ընկել վորպես ծույլ և ձրիակեր և վոր, գլխավորն էր, լավ հոր վորդի յել չէր: Թյունին շատ էր վերածել ու վեր հանել այդ հանգամանքը, սակայն յերբեք մտքովը չէր անցել, վոր Արտաշը նրան փեսա կարող էր լինել:

Այն ինչ այժմ Փորսողենց Արտաշն ամեն կերպ բարձրացնում էր թյունու պատիվն ու մեծարում նրան, վորը իհարկե ազդում էր թյունու հոգեբանության վրա: Յեվ յեթե պատահում

էր, վոր մի վորեւէ գյուղական սպանող խնդրում էր կտավը յերեք մետր բաց թողնել, Արտաշը գոչում էր.

— Ընկեր ջան, չի կարելի մի մետրից առվելի, չի կարելի, հասկանում ես:

— Ախր մի մետր տանեմ ի՞նչ անեմ, հոգնեղ մատաղ, գոնե յերեք մետր տուր, վոր մի ջապիկ դուրս գա:

— Դե լավ, — վերջապես զիջում է Փորսողենց Արտաշը, այդ դեպքում գնա թյունուն խնդրի: Իսկ թյունին էլ սատանա մարդ, իրեն այնպես էր ձեռնում, իբր թե վոչինչ չի լսում, այլ աջ ձեռով իր բեխերն անընդհատ վերեւ սրում — բանից բեխաբար:

— Թյունի ջան, ընկեր թյունի, ումուղս դու յես, այ թյունի, — ասում էր գյուղացին և պաղատում յերեք մետրի համար:

— Յես քո շինքը ծուռը չեմ թողնի, կըտամ, համա իմացիր, վոր յես թյունին եմ հա...

Կոռպերատիվը բաց է արել թյունու բախտը. նա չաղացել, վերածնվել էր թե հոգեպես և թե նյութապես. իսկ Փորսողենց Արտաշի շնորհիվ նրա պատիվն առաջվանից էլ ավելի յեր բարձրացել: Այդ պատճառով նա Արտաշին սկսեց սիրել և առանց յերկար մտածելու Մանուշակին տվեց նրան ամուսնով.

— Դե՛, հիմա վոր մենք բարեկամացանք:

— Այո՛, բարեկամացանք — բարեբաւացանք, վրա բերեց Արտաշը:

— Սրանից հետո ել գարգ չունեմ, — ասում եր Թյունու մայրը գյուղի աղբյուրի մոտ ջրի հերթին սպասող կանանց, իր աջ ձեռն ուղում տատանելով, — սաղ կոտ-

պերատիվը Թյունու ձեռինն ա, ինչ ուզում ա, ե՛ն ել անում ա:

Վ

ՀՐԱԺԱՐԻՄԷ Ի ՍԱՏԱՆԱՅԷ

Բարդի գյուղում մարդիկ լուսաստղին, դեռ գիշերով հանդն եյին գնում, ուշ վերադառնում. իսկ գաշտային աշխատանքներից հետո բոլորը շարունակ խմբված եյին լինում իրենց հաքազատ կոռպերատիվի մոտ: Կոռպերատիվը գյուղական հասարակական կյանքի այն կենտրոնն եր, ուր մարդիկ ուրախությամբ անց եյին կացնում կամ իրենց ազատ ժամանակը, կամ թե չե այնպեղ եյին վորոշվում գյուղի ցավոտ ու կնճռոտ հարցերը:

Կոռպերատիվը յերեկոները փակվում եր, բայց գյուղացիք հաճախ չեյին ցրվում, այլ շարունակում եյին իրենց զրույցը: Սյգ հանգամանքը մի այնպիսի ծայրահեղության եր հասել, վոր Գյուղխորհուրդը յերբեմն ստիպված եր լինում մինչև իսկ իր նիստերն այգաեղ բացողյա գումարելու:

Շատ ուժեղ եր գյուղացիների կապը կոոպերատիվի հետ, սակայն թյուճու ծառայության դեռ մեկ տարին չլրացած՝ փոխվել եր մարդկանց դիրքը դեպի կոոպերատիվը: Մարդիկ սկսել եյին կասկածանքով վերաբերվել դեպի նա և այնուհետև ամեն կերպ աշխատում եյին խուսափել կոոպերատիվից:

Ինչո՞ւմ եր բանը:

Կոոպերատիվը շարունակ ստանում եր ամեն տեսակի՝ բազմաթիվ ապրանք: Հակերը բացելիս բոլորը տեսնում եյին, վոր ի միջի այլոց ստացվել ե ամիրկա, գոն, բամբակյա և այլն. բայց հենց վոր մեկն ուզում եր դրանցից գնել իր կարիքների համար — ասում եյին չկա:

— Ա՛խր վո՞նց չկա:

— Ե՛նա չկա ելի՛:

Թե ո՞ւմ եյին վաճառում այդ կտորները, կամ ի՞նչ եյին անում, վոչ վոք հայանապես չը դիտեր, սակայն բոլորն ել մութ կերպով զգում եյին, վոր այդ բոլորը թյուճու և Փորսողենց Արտաշի սարքած բաներն են: Բայց ո՞վ կարող եր դրանց դեմ խոսել:

Մարդիկ ճնշված եյին և չեյին կարող ծրարում հանել, վորովհետև թե թյուճին և թե Արտաշը սաստիկ առաջ եյին դնացել գյուղում և

բոլորն ակնածում ու գլխարկ եյին հանում նրանց առաջ.

Գյուղացիներին մնում եր միայն հեռու կենալ կոոպերատիվից, այլևս այնտեղ չհավաքվել և չզրուցել, վորովհետև այժմ այդ կոոպերատիվը փուշ եր դարձել ժողովրդի աչքում: Յե՛վ այսպես՝ կորավ գյուղացիների հավատը դեպի կոոպերատիվը:

Այնուհետև սկսեցին զանազան բացասական լուրեր տարածվել կոոպերատիվի մասին, թե այնտեղ բոլոր ապրանքները կեղծ են, և թե կոոպերատիվի շաքարը շան վոսկոռից ե շինված, սպորտը՝ մեռելների ջամգաքից և այլն և այլն:

Ժողովուրդը հուզված գոչեց միաբերան.

— Հրաժարի՞մք ի սատանայե, և շուռ տվեցյերեսը կոոպերատիվից. իսկ թյուճին ողտվելով հանգամանքից կրկին բացեց իր խանութը:

Բայց ի՞նչ խանութ...

ՇԵՐՏԱՎՈՐՈՒՄՆ

Այն օրից, յերբ բատրակ Սամուլը Գյուղ-խորհրդի նիստին դուռաց գեպի քյաբաբչի Սողոմը.

— Դ՛նւրս, դ՛նւրս:

— Ախր ինչի՞, ա՛յ բալամ, ինչի՞, — ասում էր Սողոմը՝ խղճահարված ձեռքը փորին քսելով:

— Դ՛նւրս, ա՛յս քո տեղը չէ:

Այդ օրից հետո ավելի հակադիր կերպով դասավորվեցին գյուղի շերտավորումների շահերը: Բատրակներն ավելի հանդուգն դարձան, իսկ մեծամարդն աստիճանաբար ձայնը փորը գցելով, հասարակական ասպարեզն ահամա զիջեց ավելի յերիտասարդներին ու բատրակներին:

Ժամանակի ընթացքում բատրակների մեջ սկսել էր աչքի ընկնել բատրակ Սամուլը, գեղի հորթարածը: Նա կարճահասակ և արտաքուստ տգեղ մի յերիտասարդ էր, սակայն հանդուգն՝

իր խոսքերով ու վարմունքով: Տեղի-անտեղի նա մարդկանց յերեսովն էր տալիս նրանց արարքներն ու հանցանքները:

— Ել պատիվ չմնաց, հարգանք չմնաց, — շարունակ դանգատվում էլին նրա հարվածներին յենթարկվողները:

— Տո՛, դու ե՛ն չե՛ս, փոր մեռելի շորերը գողացար, — գոռում էր Սամուլը Գյուղխորհրդի անդամների ընտրության ժամանակ՝ մղդսի Ակոբի հասցեյին, կամ թե մատը մեկնելով գեպի քյաբաբչի Սողոմը բացականշում:

— Ո՛ւմ փորը մտավ վագոնով գեղական ալիքն, ո՛ւմ, ասա...

— Վագոնով... վագոնով... հուզումից արտասանում էր մեղադրվողն, իր հսկայական փորը յերկու ձեռքերի մեջ առած՝ պտտելով աջից ձախ և ապա ձախից աջ, ցանկանալով լուրջան հասկացներ, թե ա՛յ խալիս, մի տեսե՛ք, տեսե՛ք,

ինչ հիմար բան եւ ասում եղ շունը, անը վա-
զոնով ալիքն ինչպէս կմտնի եւ փորի մեջ:

Յե՛վ այսպէս վարկաբեկվում եյին մարդիկ.
գյուղի իշխանությունն սկզբում անսկասկելի կեր-
պով անցնում էր յերիտասարդությանն ու բա-
րակներին: Այս հանգամանքն իհարկէ հուզում
էր առաջ բերում նրանց մեջ, վստահե-
տե ճարները կտրած, ուրիշ գործ չունենալով,
գարձան բամբասանքների միակ հեղինակը գյու-
ղի պոռնախներում:

— Փերուշան, Փերուշան, գեսն արի,—այնու-
հետեւ ձայն եյին տալիս նրանք գյուղի տավա-
րածին:

Փերուշանն իր հսկայական չոմբախն ուսին
դրած՝ դալիս և լուռ կանգնում է կանչողների
դիմաց:

— Տո՛ւ, դու ի՞նչ ես, վոր քո վորդին գեղի
տեր է լիս ընկել,—գոռում էր Սամուլի թշնամի
թյունին:

Փերուշանը, վոր նույնպէս կարճ բոյ ու-
ներ, վռչինչ չէր պատասխանում, այլ չոմբախն
ուսից իջեցնելով, հենվում էր նրան և լուռ նա-
յում:

— Մեղավորը յէս եմ, յես... արտասանում
էր Սողոմը գլխին խփելով:

— Ինչի՛, —արհամարհական յեղանակով հար-
ցրեց տավարած Փերուշանը:

— Քսան տարի հաց ես ուտում... յէս եմ
քեզ հացի տեր շինել, յէս... յէս եմ քեզ նախ-
րապան կարգել:

— Ի՞նչ կասես դրան Փերուշան,—գիմեցին
մյուսներն իրենց մատները նրա աչքը կոխելով:

Հայտնի չէր, թե այդ
գոգոնությունն ինչով կվեր-
ջանար, յեթե բատրակ Սա-
մուլին կարմիր Բանակ չտա-
նեյին: Գյուղի յերիտասար-
դությունը Սամուլին ուրիշ-
ների հետ միասին հանգիստ-
վոր կերպով ճանապարհ դցեց
կարմիր Բանակ:

— Ել յետ չգաս,—ասաց Սողոմը նրա հե-
տևից:

— Ել դուր բան ա, գիր ու կապ արի,—պա-
տասխանեց մղդսի Ակոբը:

— Քո գրի գորությունը... բացականչեցին
գոռբաները և գլուխները խոնարհելով՝ ձեռքերը
դրեցին կրծքներին:

Բատրակ Սամուլը գնաց բանակ, գոգոնու-
թյունը վերացավ դեպի նա, սակայն ավելի խո-
րացավ այն հակադրությունը, վոր արդեն գո-
յություն ուներ շերտավորումների միջև:

Պայքարը գյուղում չգաղաղեց:

Անցավ մի վորոշ ժամանակ, յերբ մի ուր ել տավարած Փերուշանն իր չոմբախն ուսը դրեց:

— Եդ ո՞ւր:

— Գնամ Սամուլիս տեսության, — ասաց Փերուշանը և իր տվարջուղը լցնելով սև բոքոններ, բռնեց Լենինականի ճանապարհը: Դրանից

հետո չանցած մի շաբաթ Փերուշանը վերադարձավ իր ճանապարհորդությունից և դյուղի յերիտասարդությունը շրջապատեց նրան:

Փերուշանը մասնամասր պատմեց Սամուլի մասին, Կարմիր Բանակի մասին և այն մասին, թե ինչպես այնտեղ բոլորին կարդացնում են, վորով և Կար-

միր Բանակը հանդիսանում է վնչ այլ ինչ, յեթե վոչ մի կատարյալ ուսումնարան:

— Ուրեմն Սամուլն այժմ կարողանում է կարդալ, — հարցրեց շրջապատողներից մեկը:

— Հե՛ մարդ ա դառել, հե՛ մարդ ա դառել, հե՛ կրկիտ կարդում, հե՛ կրկիտ կարդում, վոր ել կարալ չեմ, — սպտախանեց Փերուշանը և իր հակայական փափախով սրբեց յերեսի ջրախփը: Այնուհետև հետաքրքրվողների հարց ու պատասխանին բավարարելու համար Փերուշանը մանրամասը պատմեց, թե ինչպես Սամուլի մեծավորն իրեն թևանցուկ անելով, տարել, ցույց է տվել Կարմիր Բանակայինների ապրուստը, նրանց գործերը և ամեն ինչ հասկացրել:

— Բա՛ զազան չանցավ, բիձա, — հարցրեց մեկը հեգնանքով:

— Հա, բա՛լա ջան, յես ել մեծավորին ասի, հնգեր, ինձանից հեռու, գազան կքաշվի, նա ել թե եսքան գործն ըստի... Ի՞նչ գազան, յես ել ենա ամոթ արի ասեմ, թե գազանը մենք վուչին ենք ասում:

Փերուշանին շրջապատողները սրտանց ծի-
ծաղում էյին նրա միամտության վրա և միև-
նույն ժամանակ ուրախանում, վոր անգրագետ
Սամուկն արդեն կարգալ է սովորում, մանա-
վանդ յերբ իմացան, վոր նա Կարմիր Բանակի
ծառայությունից հետո, մտադիր է գնալ Յերե-
վան, կոռպերատիվի կուրսերում սովորելու:

Ավելի յերիտասարդները ցնծում և թռչկո-
տալով յերազում էյին այն ուրը, յերբ իրենք ել
հալարտորեն կերթան Կարմիր Բանակ, այնտեղից
ել Յերևան՝ կուրսերում սովորելու:

VII

ՄԱՅԱՆ ՀԱՂԹԵՑ

Ուրը կիրակի յե. ամբողջ գյուղը իրար և
անցել:

— Տղերք ջան, վազե՛ք:

— Վազեք, հա՛ վազեք...

— Արա՛, դբա գվճրը...

— Դբա թյունու դուքանը, թյունին դոչեր
ա կովացնում, դոչեր, վազե՛ք, հա՛ վազե՛ք:

Բարդի գյուղի բոլոր գյուղացիները գլուխ-
ները կորցրած հայ-համարով վազում են դեպի
թյունու խանութը:

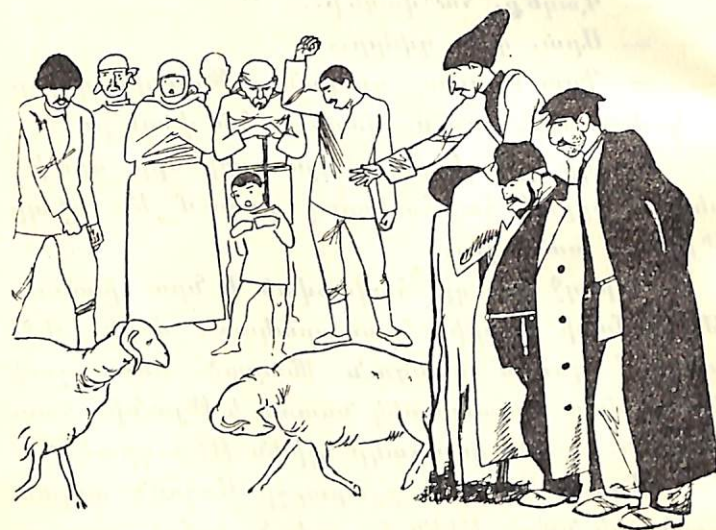
Ամբողջ գյուղը հավաքված է նրա խանու-
թի դիմացի փոքրիկ հրապարակում, վորի մեջ-
տեղում դեռևս կանգուն ֆուսգած մետրաչափ
կոճղի վրա ծալապատիկ նստած է թյունին հաղ-
թական, սրածայր դդակը գլխին թեք դրած:

Մղգսի Ակոբը և քյաբաբչի Սողոմն տալան-
դափլանի նման թիկն են տված կոճղի այս ու

այն կողմը և ժողովրդի իրարանցումը դիտելով՝ բեխերի տակ քմծիծաղ են տալիս ու յերբեմն թյունու ականջին ինչ վոր բաներ են փափսում չարախնդությամբ:

Ժողովուրդն արդեն շրջան է կազմել, վորի մեջտեղում յերկու հսկայական զոչեր յետ ու յետ գնալով՝ կրկին վազում են առաջ և զարհուրելի կերպով խփում են միմիանց: Թյունին սաստիկ հուզումից ուժգնորեն թափահարում է աջ ձեռքը և նստած տեղը վեր ու վեր թռչելով՝ բղավում է կատաղությամբ.

— Մաշկա՛, տո՛ւր գա:

Ամբողջ ժողովուրդը վորպես մի անձ գոռում է կրկնելով թյունու խոսքը.

— Մաշկա՛, տո՛ւր գա:

Մաշկան կրկին յետ է գնում և առաջ վազելով խփում է կատաղի:

— Մաշկա՛, տո՛ւր գա, կրկին գոռում է ամբողջը հուզված, վոր սարից իջնող հեղեղի նման տարուբերվում է մթագնած: Հակառակ բանակը թույլ է և սըսկել է լուռ. նրանց զոչի սիրտն էլ է վախ ընկել:

Մինչդեռ Մաշկան այս անգամ յետ կվազեր, մյուս զոչը փախավ և Մաշկան վազելով նրա հետևից, կատաղությամբ խփեց նրա կողքին:

— Կեցցե՛, - գոչեց թյունին կոճղից ցած թռչելով, և ամբոխն անզուսպ սկսեց ցնծալ:

ԹՅՈՒՆՈՒ ԴՈՎՐԱՆԸ

Թյունին քաղաքագետ է և կարողանում է հասարակական հարաբերությունների մեջ մի այնպիսի դրություն ստեղծել, վոր իր անձնական շահը բարձր դասվի: Այդ պատճառով հենց վոր կոռպերատիվի գործերը վատ գնացին և ժողովուրդը փախավ այնտեղից, նա գտավ, վոր այժմ հասել է այն ժամանակը, յերբ կարող է փոսկի հնձել:

Յեւ թյունին կրկին բաց արավ իր խանութը, սակայն այս անգամ ավելի շքեղ և ավելի խորամանկ ձևով: Նա ամեն կերպ աշխատում էր ժողովրդին փախցնել կոռպերատիվից, նրա մասին սուտ լուր էր տարածում: Դռների կրիվը սովորական բան էր դարձել, ուստի նա ձեռնարկեց աքաղաղների կռիվներին, վորոնք ավելի ևս մեծ հետաքրքրություն էին վառում ժողովրդի մեջ:

— Թամաշան յե, վաղեք, — գոչում էին գյուղացիք ու վազում գլխապատառ:

Այսպես թյունու խանութն ամբողջ ուրը շրջապատված էր գյուղացիներով, վորոնք այլ ևս աչքով աչք չունեին կոռպերատիվի հետ, վորը նրանց համար մի բոռ գրող էր դարձել:

Կոռպերատիվը նսեմացավ, ուր այնուհետև շատ քչերն էին հաճախում, մանավանդ, վոր այնտեղ չկար այն ապրանքը, վորի կարիքն ուներ գյուղացին: Ամիրկան, կտավը, բամբաղյան թյունու մոտ էր, բայց թե վորտեղից էր նա ձեռք բերում այդ ապրանքը — դա գաղտնիք էր բոլորի համար, չնայած, վոր բոլորի սրտում ինչ վոր կասկած էր յեռում: Մղդսի Ակոբը և քյաբաբչի Սողոմը հասկացնում էին ժողովրդին, վոր կոռպերատիվի լեղակը լեղակ չի, իսկ կոռպերատիվի լուցկին քաղաքում վառելիս քուքուրդը թռչում և մարդկանց աչքն է քուռացնում:

Թյունու ապրանքը դովական է. և ժողովուրդը ձագ տված ձանձի նման ղժժում է նրա խանութի շուրջը. իսկ խանութում ասեղ զցելու տեղ չկա:

Թյունու քեֆին ել քեֆ չի հասնում: Նա իր սրածայր բուխարու գդակը գլխին թեք դրած՝ կանգնել է գաղզահի այն կողմը:

— Թյունի ջան, շաքար քաշի, բրինձ քաշի. Թյունի ջան, չիթ կտրի, այ Թյունի, ջան Թյունի, կտրի, հա կտրի, քաշի, հա քաշի, դոշում եյին գյուղացիք ամեն կողմից:

— Արա, դուք ինձ ճանաչում ե՞ք, արա ինձ Թյունի կասեն ե՛... յես վաճառական մարդ եմ. կոոպերատիվս վո՞րն ա... գոչում եր Թյունին և թոցնում արշինն իր ձեռքերի մեջ: — Դե՛, Թյունի ջան, իմ գործն ել վերջացրու, խառատ եմ * — շտապեցնում եյին զանազան կողմերից:

— Ել ի՞նչ ես ուզում, ասա համարձակ:

— Ամիրկա ել տուր:

— Աչքիս վրա, ինչքան ես ուզում,—ասում ե Թյունին իջեցնելով թարեքից ամիրկի մի մեծ թուփ:

— Թե կտաս, մի տաս մետր կտրի:

— Տո՛ւտայն ել խոսք ա,—ուզում ես քսանը կտրեմ, համա յես մետրով չեմ ծախում:

— Բա կոոպերատիվում մետրով ա:

— Դե վոր եղպես ա, ասա տեսեմ ի՞նչ ա մետրը,—հարցրեց Թյունին վրա պրծած՝ իր զայրացած դունչը մոտեցնելով նրա անմեղ քթին:

— Յես ի՞նչ գիտեմ, ի՞նչ ա:

— Բա արշինն ի՞նչ ա:

* Շտապում եմ:

— Արշինը հլա չորս թիզա ա:

— Ողորմի՛ հորդ, տեսա՞ր, վոր արշինը գիտես. մենք մետրի ժողովուրդ չենք, բալամ, մերը արշինն ա:

— Բա դու արշինի տակ 60 կոպեկ ես տսում, համա կոոպերատիվում մետրն ա եղ գնին:

Թյունու կզակը դողում ե բարկությունից՝ զսպում ե իրեն: Խանութում գտնվողների զրույցը մի բուլե դադարեց և բոլորը հետաքրքրությամբ հետևում եյին խոսակցության, և շունչներն իրենց սահած սպասում, թե ինչո՞վ կվերջանա: Բայց Թյունին խորամանկ ե, նա առաջարկում ե զրազ բռնել, վորի համար ինքը կդնի հարյուր մանեթ, իսկ նա մեկ մանեթ. և յեթե այդ կտորից կոոպերատիվը բաց թողնի վաթսուն կոպեկով, ինքը ձեռք կքաշի իր հարյուր մանեթից:

— Ի՞նչ կասեք սրան, այ խալիս, հանկարծ գոչեց Թյունին, կատաղորեն խոթոռելով իր աչքերն այս ու այն կողմը:

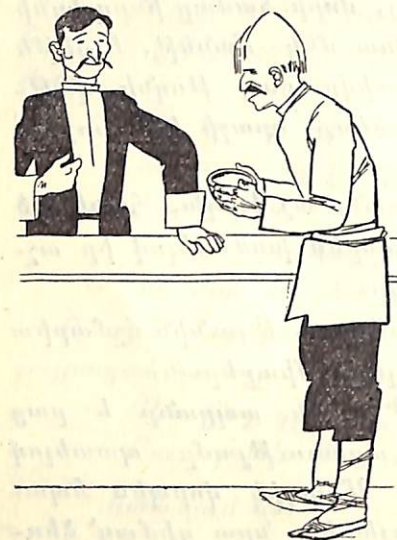
— Թյունին ճշմարիտ ա, Թյունին ճշմարիտ ա, — բացականչեցին բոլորը միաբերան:

Յեւ այնուհետև Թյունին ապրանք ե բաց թողնում չապանդ՝ արագությամբ սլտելով արշինն իր ձեռքերում: Մարդիկ վորպես հպտտակներ կանգնել են զլիկոր նրա գլմաց՝ ձեռ-

քերը ծալած դռներին և ամեն մի ապրանքի համար առանձին գլուխ խոնարհելով, շնորհակաթյուն են հայտնում:

— Ե՛հ, դարդակ շնորհակալությունն ի՞նչ կանեմ. սարից գալիս եք, թյունու համար մի դայմախ ել չեք բերում,— բարձրաձայն գոչեց մեկը:

— Այտա, ինչի՞ չենք բերի, բա խոմ ջլիզ տավար չենք, հասկանում ենք,— պատասխանեց նրան մի ուրիշը: Սակայն այդ միջոցին գյուղացիներից մեկը, վորի չուխան քսանից ավելի կարկատան ուներ, հանեց իր խուրձինից մի սըհան, յերեսը կարմիր փալատով ծածկած, և մեկնեց թյունուն:

— Ես ի՞նչ ա,— հարցրեց թյունին:

— Ղայմախ ա քեզ համար,— պատասխանեց գյուղացին, սըհանը թյունուն տալով, և թյունու բերանի շուրը զնաց:

— Թյունու դովրանը բացվել ա, բերեք, հա բերեք. համա ձեզ մատաղ,

սրա ֆոտը մի ուր վեր կլի,— կամացուկ ասաց իր խոսակցին գյուղացիներից մեկը, վորը նստած էր խանութում արկղներից մեկի վրա, կզակը հենած իր ձեռնափայտին:

ՀԱՎԱՍԱՐԱԿԱՆԸ ՀԱ՝ ՏՈՇՆԳՈՒՆ, ԻՄԱՏԵԲ

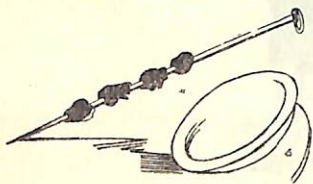
Ձմեռ ե—որը կիրակի:

Սպիտակ ձյունը սավանով ծածկել ե ամբողջ յերկիրը, իսկ Բարդի գյուղը, վոր տնկված ե քարափի ծերին, նմանում ե քարի գլխին պղպած մի քուլթվալի՝ սառուցի լուլաները բեղերից քաշ յեղած:

Գյուղացիք մտել են իրենց ողաները և բուխարու մոտ հավաքված գոռ են տալիս աթարին:

— Աթար ջան, աթար, դու յես մեր փըրկուլթյունը, — ձայնակցում են նրանք խղճահարված և միմյանց հրելով կաշում են բուխարուց:

Իսկ թյունու տանը մեծ քեֆ ե: Յերկար թաղթն ի վեր ծալապատիկ բազմել են գյուղի քեթխուղաները, նրա աջ կողմից մղդսի Ակոբն

ե, ձախից՝ քյաբաբչի Սողոմն ե, ախուհետե ուլերիշները, և բոլորը գոռ են տալիս հացի դառն տրադին, վորը թյունին հարկավոր դեպքում՝ գողտուց միշտ քաշում ե ձորի այրերից մեկում: Սենյակի մի կողմում ել թիթեղյա վառարանն ե վառվում, վորի մեջ փայտի ճիպտաների վրա հագցրած խորովածն ե տփփում:

— Ես ել քո կենացը մղդսի՛, քո շվաքն անպակաս լինի... գոչում ե թյունին կարմրած և խմելով արաղն, ըմպանակը տալիս ե քյաբաբչի Սողոմին, վորն իր հերթին կրկնելով թյունու խոսքը՝ կուլ ե տալիս արաղը և ըմպանակը հաջորդաբար հանձնում ե հետևյալ հարևանին: Մինչև ըմպանակը կպտավեր սեղանի շուրջը՝ մնացածներն առնում են սև բոքոնի կտորները և խորովածի հյուլի մեջ թրջելով՝ ուտում են ու ձեռքերը դռնին քսելով բացականչում:

— Ուխտյ...

— Թյունի ջան, խորովածդ լաջն ա, համա գուռ են ասոս, թե թողլին հալալացրի՛ր. չուռքի դե գիտես ելի, յես քրիստոնյա մարդ եմ, — ասաց մղդսին, խորովածի մի ահագին կտոր բերանը քցելով:

— Արխեյին կեր, մղդսի, — պատասխանեց քյաբաբչի Սողոմն՝ ավերացնելով, — հենց ենա թողլին սատկում եր, վոր թյունին դանակը հաու-

ցրեց. աչքս վրան եր, դանակը տվեց, դեռ շունչը վրան եր:

— Դե վոր շունչը վրան եր, նշանակում ե հալալացրել եք, հանգստացավ մղդախն և սուփրի մեջտեղում դրած սինու միջից կրկին վերցրեց խորովածի մի մեծ կտոր:

Քեֆը թեժացել եր, ինչպես թեժացել եր և վառարանի կրակը:

Մարդիկ վերջացրել էին իրենց կենացները և այժմ միաբերան թյունու գովքն են անում և նրան հաջողություն ցանկանում: Բոլորի

կարծիքն այն ե, վոր կոռպերատիվի բանը բուրդ ե և ժողովուրդն այնտեղ ել վոտք չի դնելու:

— Տո, ինձ թյունի կասեն, գիտե՞ք, թյունի, կոռպերատիվս վո՞րն ա, հլա մի յերկու անգամ թյունի ասե՛ք... բացականչեց թյունին և առնելով արաղի ըմպանակն ավելացրեց:

— Հավասարականը հա՛ տուրնգուլա:

— Հավասարականը հա՛ տուրնգուլա, — կրկնեցին բոլորը միաբերան և յերկուդածությամբ

նայեցին թյունուն, մինչև նա կխմեր ըմպանակի ողին:

Թյունին ուռած, փքված և բուխարու գդակը գլխին թեք դրած՝ նայում ե այս ու այն կողմը, քեֆը չաղ ու լիքը բերանով փուք ե բաց թողնում ինչպես մի շոգեկառք:

— Փո՛ւհ, փո՛ւհ, փո՛ւհ...

— Խեղբիդ մատաղ, խեղբիդ, թյունի. յանի դուք բան բրաուրդ արի՞ք, այ խալիս, — ասաց մղդախն, աջ ձեռքի ցուցամատը վերև ցցելով:

— Ի՞նչը, — հարցրին բոլորը զարմացած:

— Հավասարականը հա՛ տուրնգուլա, յանի ուզում ա ասի, թե կոռպերատիվը հա՛ տուրնգուլա:

— Հա՛-հա՛-հա՛... բոլորը քրքջացին միաբերան, իսկ թյունու մոտ նստողները շփելով նրա կոնակն՝ ավելացրին:

— Գիտնա՛կ ա, գիտնա՛կ:

— Հենց այդ միջոցին ճռալով բացվեց սան դուռը և ներս մտավ Փոքրոցենց Արտաշը, թևի տակին մի ահագին բան՝ ճիւղբի մեջ փաթած. նա բարե տալով՝ անցավ խանութը, վորը բնակարանի շարունակությունն եր կազմում: Թյունին իսկույն վեր թռավ տեղից և վազեց Արտաշի հետևից: Քեֆ անողները միմիանց յերես նայեցին:

— Քանի մետր ա, հարցրեց թյունին կամացուկ:

— Յերեսուն:

— Բյա՛ղ ա:

— Այո, — ասաց Արտուշը, և կամացուկ բացատրեց, վոր ամբողջ հակի մեջ այս անգամ հենց այդ մի թոփ բյաղն եր, իսկ վաղն ել մի մեծ թոփ բամբազյա կբերի:

— Այդ կտորներից մի մետր ուրիշի չտաս, տեղովն վոսկի ա, հասկացա՛մր, — ասաց Թյունին՝ մոտեցնելով իր աջ ցուցամատը նրա քթին և ավելացրեց, — վորքան արժե, վճարիր և բեր, դա գողություն չի, այլ իսկական վաճառականություն... և նրան տալով 15 ուլբի, բերած բյաղի արժեքը, ականջում փսփսաց, — զգուշ հա՛...

Թյունին Արտուշի հետ թեանցուկ՝ ներս մտավ սենյակը և յերկու թեերն ուժգնությամբ վերևից ներքև թափահարելով բացականչեց չտեսնված վոգետությունից գլուխը մթագնած.

Հավասարականը հա՛ տուրնդուլա, ի՛նձա՛ցեք, — առանձնապես շեշտելով և յերկարացնելով իմացեք բառի առաջին վանկը, և բոլորը՝ կատարները տաքացած հացի դառն արաղից, միաբերան գոչեցին նույն շեշտով և ուժգնությամբ.

— Հավասարականը հա՛ տուրնդուլա, ի՛նձա՛ցեք:

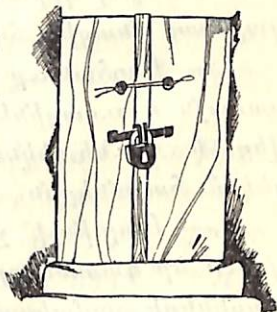
X

ԱՅ ԽԱԼԽ, ՀԱՍԵՔ, ԹՅՈՒՆՈՒՆ ՄԱՇԿԵՅԻՆ

Թյունու դովրանն յերկար չտևեց:

Մի գեղեցիկ որ ել կենտրոնից քննություն յեկավ, վորը մի ամբողջ շաբաթ կոռպերատիվ: Խալխն ու վրա անելուց հետո՝ Թյունու խալխութն ել քննության յենթարկեց: Փորսողենց Արտուշին շատ չարչարեցին, — թե ում ես ծախել այսքան բամբազյան, ամիրդան և այլն. հա՛ շատ մարդկանց անուններ տվեց, վորոնք ել յեկան ու հայտարարեցին, վոր սո՛ւտ ա, իրենք այդ տեսակ ապրանք վո՛չ տեսել, վո՛չ ել առել են: Վերջ ի վերջո բանտարկեցին Փորսողենց Արտուշին և հետո Թյունուն, վորի խանութն ել կնքեցին:

Արտուշն ու Թյունին նստեցին մինչև դարունք: Յեվ մի

կիրակի որ ել, յերբ արեւը սլըլսլում եր յերկրն-
քի ծերին, մի քանի մարդիկ սկսեցին գյուղա-
միջում ճվալ.

— Ընդհանուր ժողով, ընդհանուր ժողով...

— Արա, ընչի՞ ժողով ա,— հարց եյին տա-
լիս շատերը:

— Արդար դատաստան ա, ցուցադրական
դատաստան...

— Եհ, բան չունիս, դատաստանս վճռն ա,
սլատասխանում եյին գյուղացիք և շարունակում
եյին իրենց անխռով զրույցն այստեղ-այնտեղ
նստոտած:

Դատական կազմն ամբողջ որն սպասեց
դպրոցի սրահում, վորտեղ պիտի տեղի ունենար
ցուցադրական դատը և քոռ ու փոշման ցրվեց,
վորովհետեւ վոչ վոք չհավաքվեց, հետաձգելով
այն, մինչև հետեյալ կիրակի:

Հետեյալ կիրակի յեւ մի քանի մունետիկ
դարձյալ գնացին ճվացին.

— Ընդհանուր ժողով, ընդհանուր ժողով, —
սակայն գյուղացիներին վոչ վոք տեղից չշարժ-
վեց և մունետիկները դարձյալ քոռ ու փոշան
յեկան հայտնեցին, վոր գեղացիք գալիս չեն:

— Ախր ինչի՞ չեն գալիս. — զարմացած հար-
ցնում եր դատավորը, մտածելով՝ չլինի թե գյու-
ղացիների համակրանքը թյունու կողմն ե:

— Ընկեր ջան, յես ի՞մ... դալիս չեն,
ելի,— սլատասխանեց մունետիկը և քորեց ծոծ-
րակը:

— Խեղճ ջան, այստեղ
արի,— կանչեց մունետիկին
սրահում գտնված հասակավոր
գյուղացիներին մեկը,— գնա՛
մի կտեր ծերի կանգնիր և դի
տուր, թե ա՛յ խալիս հասեք, թյունուն մաշկեցին:

Դատական կազմը ժպտաց, իսկ մունետիկը
դուրս թռավ և մի քանի բուլեյից հետո լավեց
նրա զրնդան ձայնը.

— Այ խալիս, հասեք, թյունուն մաշկեցի՛ն...

— Արա թյունուն,— հարցրին մի քանիսը
և թռան դեպի դպրոցի սրահը:

Այնուհետեւ բոլորը միմյանց ձայն տվին.

— Այ խալիս, հասե՛ք, թյունուն մաշկեցին,
հեյ, հեյ...

— Մաշկեցի՛ն, թամաշեն բաց ելավ, հասեք,
հա հասեք,— արձագանքեցին մյուսները և սկսե-
ցին վազել...

Կուուրների և դեզերի գլխից ցած եյին թըռ-
չում մարդիկ, ձեռքերին ցավ սլատառելով և
վտքերը ջարդելով. շատերը գործերը կիսատ
եյին թողնում, յեղանը խոտի մեջ ցցված՝ ալիս
դուրս չեյին հանում, կամ կացինը, վոր պետք ե

հենց վրա բերեր փայտին խփելու, այլևս չի խփում, այլ գցում է ձեռքից ու վազում:

Վազում են գլխապատառ, մեկը մյուսին տրորվելով. վորն ընկնում է, վորը գլորվում, բայց մնացածը կանգ չի առնում, այլ վազում շնչապատառ: Շներն ել յենթադրելով, թե գայլի հավար է, բառ մտած մարդկանց հետ, թըռչում են առաջ:

Յեվ այսպես մեծ ու փոքր իրար խառնված վազում են անկարգ. վորն առանց փափախի, վորն առանց տրեխի և կամ տրեխի փոկերը յետևից քարշ գալով, կամ պաճիճները կորցրած, ու այսպես լցվում են դպրոցի սրահը:

Սրահում այլևս տեղ չկա, բայց գալիս են, անվերջ գալիս. ծեփ են աալիս ամբողջ շենքը, բռնում դուռ, կտուր ու պատուհան. միմիանց բռնում, հրում, տեղ անելու գոնե իրենց աչքին, վոր միայն տեսնեն, թե թյուռնուն ի՞նչպես պետք է մաշկեն:

ԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Դատն սկսվեց:

Դատավորը կարդաց մեղադրական ակտն այն մասին, թե թյուռնին մտել է կոոպերատիվ, վորպես մասնագետ, սակայն նա վնչ միայն չի արդարացրել իր վրա դրած հույսերն, այլ նույն իսկ իր պաշտոնը ի չարն է գործ դրել հետևյալ ձևով. նախ և առաջ նա ինքն ապրանք է գողացել. յերկրորդ՝ նա գործադրել է բոլոր հնարավոր միջոցները վարկաբեկելու կոոպերատիվը, վորից հետո Փորսողենց Արտաշի միջոցով դուրս է բերել այնտեղից բյազը, բամբազիան և այլ մի քանի ուրիշ ապրանքներ, վորոնց կարիքը շատ մեծ է վնչ միայն Բարդի գյուղում, այլև ամբողջ յերկրում: Դրանից հետո դատավորը կարդաց Փորսողենց Արտաշի գործը, վորը մեղադրվում եր նրանում, վոր կոոպերատիվի բոլոր կարևոր ապրանքները ծածուկ դուրս է բե-

րել և վաճառել միմիայն մի անձնավորության,
այն է՝ Թյունուն, այն ինչ կոռուպերատիվն այդ
ապրանքներն ստացել և անմիջապես սպառող-
ներին բավարարելու համար:

Այն վկաներն էլ, վորոնց անունները տվել
եր Փորսողենց Արտաշն՝ իբրև այդ ապրանքը
գնողների, յեկան բացե ի բաց հայտնեցին, թե
սո՛ւտ ա, ավելացնելով.

— Ընկե՛ր դատավոր, համեցեք, տեսե՛ք մեր
տները, կրակ տառ շորաֆոտ չի դուրս գալ, ես
մի տարի ա, ո՛վ ա ճոթի յերես տեսել:

— Քաղաքացի Փորսողյան, դուք բաղաքա-
ցի Թյունուն ճոթ վաճառե՞լ եք:

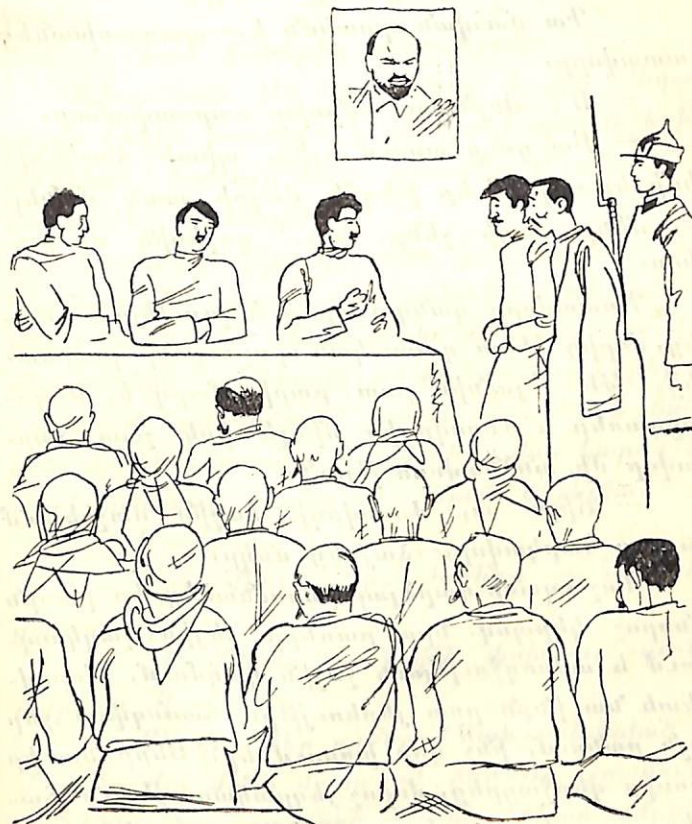
— Վո՛չ:

Այնուհետև դատավորը Թյունուն հարց տվեց,
թե Փորսողենց Արտաշը քեզ համար թոփով ճոթ
բերե՞լ ե: Նա էլ նույնպես պատասխանեց.

— Վո՛չ:

Դատավորը մի քանի հարց ու պատասխա-
նից հետո՝ սկսեց խոսել, վոր Խորհրդային Իշ-
խանության բոլոր գործարանները պետական են,
վորոնք իրենց ապրանքը բաց են թողնում կոռ-
պերատիվներին ու ապացուցել, վոր Թյունին
այլ կերպ չեր կարող ձեռք բերել այդ ապրանք-
ները, յեթե վոչ միայն Փորսողենց Արտաշի
գործակցությամբ:

Դրանից հետո սկսեց խոսել դատական մե-
ղադրողը, թե Թյունին շահամոլ է, գո՛ղ է, կոռ-
պերատիվը վարկաբեկող է և այլն և այլն: Յե՛վ
վերջապես, վորպես հասարակության համար

միանգամայն փնտաւար տարը՝ նրան պետք է յենթարկել սոցիալական պաշտպանության գերագույն չափին:

— Ընկեր ջան, եղ գերագույնը խուրդիր, չհասկացանք, — ձայնեց մեկը հեռվից:

— Դա մահւման պատիժն է, — պատասխանեց դատավորը:

— Ո՛ր, — մոլորեցաւ ամբոխը սարսափահար:

— Բա դուք ասում եյիք, պիտի մաշկենք, հիմի ել ուզում եք խեղճի մեղքի տակ մտնել, չէ, մենք ուզի չենք, չէ... գոչեցին մի քանիսը:

Դատավորը զանգահարեց և լռություն տիրեց, վորից հետո դատական պաշտպանը բացատրեց, թե թյունին շատ բարի մարդ է, ժողովրդասեր և ժողովրդին մինչև իսկ շատ հարկավոր մի անձնավորություն:

— Զիշտ ա, ժողովրդի կաշին մաշկելում շատ ա հարկավոր, — ձայնեց մեկը:

Պաշտպանը դարձյալ շարունակեց իր խօսքն անորոշ կերպով. նրա բառերը չեյին շագկապվում և ամբողջություն չեյին կազմում, վորովհետև նա ինքն ըստ յերևույթին համոզված չէր այն բանում, ինչ վոր խոսում էր: Յերբ նա իր խոսքը վերջացրեց, վորոշ յեզրակացություն չհանեց, ուստի ժողովուրդը վոչինչ չհասկացավ և

անորոշության մեջ փնալով՝ բնականաբար մի մասսայական հարց տվեց.

— Հետո:

Յեթե այդ չլիներ մի դատական միջավայր, անպայման այդ պաշտպանը վեր կկենար և կասեր.

— Հետո՝ ջաներիդ սաղություն:

Այնուհետև թե դատավորը և թե մեղադրողը կրկին խոսեցին և վորոշակի պահանջեցին ամենայն խստությամբ պատժել թյունուն և փորսողենց Արտաշին:

Հասարակությունը շատ լավ գիտեր, թե թյունին ինչ պտուղ է, սակայն վո՛րի խիղճը թույլ կտար նրա մեղքի տակը մտնելու, — չէ՞ վոր մեր դրկիցն է, միասին աղ ու հաց ենք կերել, — մտածում եյին բոլորը, ուստի վորպեսզի կանխեն վորևէ խստագույն պատիժ, վոր կարող էր տեղի ունենալ, նրանք միաբերան գոչեցին.

— Մաշկէ՛ր:

— Բայց մինչև յե՞րբ մաշկել, — հարցրեց դատավորը:

— Հլէ՛ մինչև խասիաթի փոխելը, — գոչեց ամբոխը միաբերան:

— Չէ՞ վոր մեր որենքով նախատեսված չէ մտրակումը, մենք մտրակով ծեծելու իրավունք չունենք: Այդ բացատրությունից հետո ամբոխը

մի բուպէ կարծես շշկլվեց, խորասուզվեց լռության մեջ. բայց հեռու նստողներէից մեկը բացականչեց.

— Թե վոր եղպես ե, հանցավորներին Յերեւան զրկենք խասիաթ փոխելու: Բոլորն իրենց գլուխները մեքենաբար հետ շրջելով՝ նայեցին դեպի նա և կարծես դրանով համոզվեցին նրա ասածի ճշմարտության մեջ, և ապա գլուխները կրկին ուղղելով միաբերան գոչեցին.

— Յերեւան... խասիաթ... Յերեւան...

Դատավորն ընդմիջում հայտարարեց, վորից հետո կարգաց դատավճիռը, վոր հանցավորները կուղարկվեն Յերեւան՝ ուղղիչ տանը խասիաթ փոխելու:

Այ թե Սողոմոնի դատաստան եր, հա,— ասացին գլուղացիներն ինքնաբավական ու ցրվեցին:

XII

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ՏՈՆԸ

Բարդի գլուղը բոլորեց իր յերեք տարին այն ուրից, յերբ Թյունուն ուղարկեցին բնավորություն փոխելու: Յերեւանի ուղղիչ տանը Փորսողենց Արտաշին պահել էյին մի քանի ամիս, վորից հետո նա անմիջապես վերադարձել եր գլուղը. սակայն դեռևս պաշտոն չունենալով՝ շրջում եր գլուղում յեթիմի նման և գլխին հազար անգամ վայ տալիս, վոր չկարողացավ իրեն զսպել և անթույլատրելի հանցանք գործեց, վորի համար և ստիպված ե տուժել: Իսկ Թյունուն մասին վնչ մի տեղեկություն չկար, վոչ վոք վոչինչ չգիտեր, թե վորտեղ ե նա և ինչ ե շինում. յերբեմն մի սուտ եր ընկնում մարդկանց բերանը, վորը միմիանց փոխադրելով՝ ծամոնի նման հոլովվում եր ատամների տակ և մի հանգուցում փառելով՝ դուրս եր շարտում, վորպես անպետք բան: Մի անգամ ել լուր տարած-

վեց, թե Թյունին Պարսկաստանում մոլլա յե
դարձել: Անցնում եր ժամանակը, աստիճանա-
բար մոռացվում եր Թյունին, դառնալով ան-
ցյալի սեփականութուն. և յերբ գյուղի մեծ
մարդիկ խոսում էյին հին-հին դարուց հիշատակ
գործերի մասին, նրանք միաբերան բացական-
չում էյին նշանակալից կերպով գլուխները պտը-
տելով:

— Այ գիտի, Թյունի, հա...

Այդ յերեք տարվա ընթացքում բոլորովին
փոխվել եր Բարդի գյուղը. նա արտաքուստ
դարգացել եր և գեղեցկացել: Նախ և առաջ
գյուղը վերաշինվում եր նոր հատակագծով, կա-
ռուցվում էյին շատ ժամանավոր և հասարակական
շենքեր, վորով Բարդին բոլորովին անձանաչելի
յեր դառնում, մանավանդ, վոր յեկվոր տարրն
եւ սաստիկ բազմացել եր: Կյանքն այնտեղ յե-
ռում եր, իսկ կոռպերատիվը ծաղկել, հասել եր
իր դարգացման գագաթնակետին: Յեւ այժմ կա-
րելի յե ասել, վոր գյուղացիք նյութապես չեն
նեղվում և վոչ մի բանի կարիք չեն զգում, մա-
նավանդ վոր այնտեղ բացվել ե և վարկային ըն-
կերութուն, վորը գյուղացիներին վարկ ե տա-
լիս և ձեռնտու պայմաններով բաց ե թողնում
յերկրագործական ամեն տեսակի մեքենաներ:
Չկան այլևս նշանավոր պարագիտներ, յեղածնե-

րի թեկերն եւ կտրված են, այնպես վոր գյուղա-
կան մասսան անմիջապես գործ ունի կոռպերա-
տիվի հետ:

Յեւ պատահեց, վոր Բարդի գյուղացիները
լրագրերից իմացան, թե յեկող շաբաթը հռչակ-
վում ե կոռպերատիվի շաբաթ: Այդ շաբաթվա
ընթացքում առաջարկվում ե կրկնապատկել կոռ-
պերատիվի անդամների թիվը և առհասարակ
տարածել կոռպերատիվի սկզբունքներն ու գա-
ղափարները:

Կոռպերատիվի շաբաթն սկսվեց ձմռանմը-
տին: Մարդ չկար գյուղում, վոր այսպես թե
այնպես չմասնակցեր շաբաթին, վորովհետեւ բո-
լորը պարապ՝ տներումն էյին գտնվում:

Գյուղի հրապարակում նվազում եր գոռ-
նան, վորի շուրջը խռնված բազմութունը տո-
նական տրամադրությամբ ուրախանում և կեցցե
եր գոչում:

Կիրակի որը կոռպերացիայի շաբաթի վեր-
ջին օրն ե. ուստի գյուղում նշանակվեց մեծ
միտինգ ձիշտ այնտեղ, վորտեղ յերբեմն Թյու-
նին զոչեր եր կռվացնում: Իսկ Թյունու մետ-
րաչափ կոճղը դեռևս կանգուն ե մնացել այն-
տեղ, վորի վրա այժմ բարձրանալով խոսում են
գեկուցողները:

Ժողովուրդը մորթի փափախներով բոլորել է կոճղը և հեռվից նա նմանում է բերում * հանդարտ կանգնած վոլխարի հոտին՝ հեռու վորևե ահից ու չարից: Նա ծխում է յերկար չիբուխ և տրմբացնում է գլուխը վորպես համաձայնություն՝ գեկուցողի խոսքերի:

Տեղական կոոպերատիվի վարիչը մի հոտորից հետո բարձրացավ կոճղի վրա և ասաց.

— Մ-ս-ս...

— Այ տղերք, ձայներդ, ընկերը բան ա ասում,— զայրացած կրկնեցին մարդիկ՝ հրելով միմյանց կողերը, և վերականգնեց լուռթյունը:

— Այժմ ընկերներ, — հայտարարեց նա, — կխոսի կենտրոնի հրահանգիչ ընկ. Սամվելը, վորը հենց նոր վրա հասավ մեր միտինգին:

— Այտա՛, եդ ի՞նչ Սամվել ա... վա՛յ թե մեր Սամուլն ա. ի՞նչ ես ասում, նա Կարմիր Բանակային ա, համ ել կոոպերատիվի բաներ նա վո՞րտեղից գիտի...

Մինչ մարդիկ կտատանվեյին անորոշության մեջ, աշխուժով կոճղի վրա թռավ կաշվե հագուստով մեկը, ճիշտ այնպես, ինչպես ուռս զազախը կթուչեր իր սիրելի նժույգի վրա: Նրան սակայն առաջին հայացքից քչերը ճանաչեցին,

* Բերա—կթակայան:

վորովհետև նա արտաքուստ շատ եր փոխված, բայց հենց վոր արտասանեց,— ընկերներ բառը, մատնեց իրեն իր ճղավուն ձայնով, դա բատրակ

Սամուէն եր և ամբողջ ժողովուրդը ինչպէս մի անձնավորութիւն գոչեց վոգեւորված՝ առանձնապէս ծոր տալով վերջին—յէս վանկը.

— Արա Սամուէ, եղ զո՞ւ յէս...

— Այո՛, յէս եմ, — պատասխանեց Սամուէլը և ամբոխը կտրկան յեղած հոտի նման վրա տվեց դեպի այն կողմը, ինչ ուղղութեամբ կանգնած էր նա: Բոլորն ուղղում էյին նրան տեսնել և նրա խոսքը լսել:

— Ընկերներ, — կրկնեց նա և շարունակեց, — կոռպերատիվը մի այնպիսի բան է, վոր ստեղծված է ձեզ համար, առանց վորի գյուղացիութիւնը չի կարող յոլա գնալ:

— Ճշմարիտ ա, — բացականչեցին գյուղացիք և վորպէս համաձայնութեան նշան խոնարհեցին իրենց գլուխները:

— Կոռպերատիվի գոյութեան հիմքը դո՞ւք եք, — շարունակեց Սամուէլը, — թե դուք գոյութիւն ունեք, ուրեմն պետք է լինի և կոռպերատիվ:

— Պա՛, պա՛, ինչ իմաստունն ա տղերք, — բացականչում էյին գյուղացիք, իսկ Սամուէլը խոսում էր վոգեւորված, խոսում անվերջ և արագ:

— չիշում եք, սրանից մի քանի տարի առաջ, վոր վաճառական թիւունին նույն այս կոճղի վրայից ձայն եր տալիս. — մո՛ւշտարի, վոտդ վեր կալ, չո՛ւստ արի. իսկ մենք այսոր ահա նույն այդ

տեղից քարոզում ենք կոռպերատիվի ճշմարտութիւնը:

— Վա՛յ լեզվիդ մատաղ, լեզվիդ, — բացականչում էր ամբոխը՝ վոգեւորութիւնից գլուխը կորցրած և ծփալով հետգհետե ավելի սեղմվում դեպի կոճղը:

Այնուհետև Սամուէլը մանրամասն պատմեց, թե կոռպերատիվն ինչպէս բախտավորութիւն կբերի մարդկանց, յեթ երկրորդ համոզված մշտնէն նրա շարքերը, այսինքն անդամագրվեն:

— Մեր պա՛րտքը լինի, մեր պա՛րտքը, Սամո՛ւ ջան, — բացականչում էյին ամեն կողմից անկեղծորեն:

Յեւ Սամուէլը խոսում էր վոգեւորված, խոսում ինչպէս մի սիրելի զորավար իր հավատարիմ մարտիկների հետ, վորոնց նա նախապատրաստում էր աշխարհաստան գործեր կատարելու:

Յերբ նա հաղթական իջավ կոճղից, բոլորն իրենց ձեռքերը նրան մեկնեցին, և կարծես անսահման կարոտով բռնված՝ յուրաքանչյուրն աշխատում էր նրան իր կողմը քաշել:

— Ա՛յ Սամո՛ւ ջան, ասա յէ... վո՛նց ես... բա վո՞րտեղ էյիր... լսվում էր ամեն կողմից:

Այդ բոլորէին հանկարծ նրա աչքովն ընկան նախկին մի քանի ջոջերը, վորոնք առանձնացած,

վորպես մարդ մտած կատուններ, նայում եյին Սամուկին:

— Դուլաջ ընկած զուգղուններ, — արտասանեց Սամուկը, մեկնելով մատը դեպի ջրջերը, — դուք ելի խելքի չեք գալիս հա... և նրանք վորպես մեղապարտներ քաշ արին իրենց գլուխները, իսկ Սամուկը շրջապատված իր ընկերներով՝ դիմեց դեպի կոռպերատիվի շենքը, ուր գյուղացիք արդեն սկսել եյին անդամազրկել:

8-903

51934

35 ԿՈՊ.

**ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՊԱՀԵՍՏՆԵՐԸ**

ԹԻՖԼԻՍ — ԶԱԿԿՆԻԳԱ
ԲԱԳՈՒ — ԱԴՐՊԵՏՏՐԱՏ
ՅԵՐԵՎԱՆ — ՀԱՅԳԻՐԲ